

Дем'яненко Анна Юріївна

студентка 1-го курсу факультету міжнародно-правових відносин
Національно університету «Одеська юридична академія»

ЗНАЧЕННЯ ПРОТОДЕРЖАВИ НА ШЛЯХУ ДО СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ І ПРАВА

При розгляді питання про виникнення та розвиток держави і права, неможливо не звернути свою увагу на ті форми суспільних об'єднань, які передували державі, адже, як казав відомий український класик: «Минуле не гасне, а лише приймає інші контури». Аналізуючи цей вираз, можна сказати що держава це формування яке перебрало ознаки всіх минулих і модифікувала їх.

Важливим етапом на шляху до становлення держави є таке утворення як «чіфдом» (chiefdom), або в перекладі на російську «вождество». Ця форма суспільного устрою передувала утворенню самої держави і була досить важливим перехідним періодом між плем'ям та вже, безпосередньо, державою. Під цим поняттям прийнято розуміти тип соціально-політичної організації, що складається з групи общинних поселень, ієрархічно підлеглих центральному, найбільш великому з них, в якому проживає правитель (вождь) [2].

Вперше це поняття було уведено у загальний обіг у 1960-1970-х рр. XX століття представниками неоеволюціоністичного напрямку [1]. Серед основних вчених, які займалися розглядом цієї проблеми були: Е. Сервіс, Салінз, Дж. Стюард, Л. Фарон, Васильєв та Енгельс [3].

К. Оберг був першим, хто використав цей термін у своїй праці «Типи соціальних структур серед південно-американських і центрально-американських племен». В ній він описав соціальний устрій народів Південної і Центральної Америки, а також обґрунтував термін та виклав його основні ознаки на прикладі невеликих центрально-американських племен.

Переходячи до характеристики даного поняття хотілось відмітити його ознаки, які значно відрізняли його від племені. Значно збільшилась кількість населення, яка іноді досягала 20 тисяч. Регулювання такої кількості населення відбувалося через ієрархічну структуру органів влади, а саме старійшини окремих поселень, які підкорювалися і звітували перед вождем. Ця організація вже мала владу, яка зосереджувалась у руках вождя, який проживав у найбільшому поселенні, з усієї цієї структури. В чіфдомах починають будувати пам'ятки архітектури, переважно релігійного характеру, оскільки для цього типу утворення також була характерна сильна релігійність.

Основними ознаками, за якими вчені класифікують чіфдоми є вид діяльності та саме будова адміністративних утворень. За видом

діяльності чіфдоми поділяють на: теократичні (до них відносяться утворення, які сформувалися на основі еволюції і базувалися саме на храмово-теократичних уявленнях), воєнні (існували за рахунок завоювань, які надавали ресурси, котрі вождь розподіляв між собою та своїми найближчими однодумцями), тропіко-лісові (були орієнтовані на ведення господарства). За будовою вони поділялися на прості та складні. Прості чіфдоми базувалися на досить простій ієрархічній структурі. Це були невеликі групи поселень, із численністю до 5 тисяч осіб, які підкорювалися вождю, який у свою чергу знаходився у більшому місті. Складні у свою чергу складалися із декількох простих, населення яких досягало декількох десятків тисяч. Центри таких формувань мали містоподібний вигляд, точне планування [2].

Окрім цих двох класифікацій існують ще такі поділи як: компактні, дисперсні та прибережні, а також групові (не мали значної стратифікації суспільства) та індивідуальні (яскраво виражений поділ суспільства на класи).

Вся повнота влади належала вождю. Основні види діяльності зображені у функціях вождя. *Організаційна функція* містила у собі обов'язки вождя регулювати діяльність усіх поселень, та допомога населенню у вирішенні загальносуспільних проблем, адже без наявності єдиного центру ні одна система не зможе вдало реагувати на зовнішні подразники. Під *перерозподільчою функцією* розуміють розподіл ресурсів між суспільством, для вдалого його функціонування, з урахуванням можливих потрясінь (війна, стихійне лихо і т.д.). *Контроль ресурсів* вождем заключався у тому, що вождь міг розпоряджатися водними та земельними ресурсами на власний розсуд. Часто вождь дарував землі своїм однодумцям. В період існування чіфдому, суспільство починає розуміти, що без взаємодії окремих формування між собою подальше їх існування може бути не можливим, тому вождь вів також *контроль за торгівлею*, тобто давав дозвіл своїм людям торгувати з іншими поселеннями. Остання і найважливіша функція, яка покладалася на вождя була *військова*. Війна допомагала не лише захопити нові території та отримати ресурси для існування свого племені, але й давала вождеві можливість знайти людей, які були найкращими у цій справі і надавати їм у подальшому привілеї [2].

Досить часто відбувалися збори, які проходили у закритих будівлях «чоловічих будинках». На них запрошували виключно старійшин найбільших поселень, а також першопоселенців.

З появою надлишків, з'являється і розшарування суспільства. Більш багатших осіб називали бігменами. Вони належали до найближчого оточення вождя. Між ними постійно простежувалась конкуренція за прихильність вождя, а також населення, оскільки після смерті вождя була можливість отримати його титул заручившись підтримкою більшості. Тому часто у своїх будинках вони влаштовували бенкети, на

яких годували населення, а також робили багато пожертв для простого люду.

Побут вождів та бігменів досить помітно відрізнявся від побуту простих людей. Ось як описує житло одного з таких вождів Р. Ю. Віппер: кругом вогнища в залі лежали зола і сміття, зброя, що висіла на стіні, була покрита кіптявою від диму, в кімнатах і на подвір'ї кидали в кути що попало (кістки, лушпиння, недоїдки), при вході в ворота можна було наштотхнутися на гнійову купу. Власник будинку мав у себе все, що було потрібно для прожитку. З великою пишністю вождь справляв похорон свого родича або близького. Для поховання самих вождів виділялися найбільш престижні ділянки землі на загальних кладовищах [2].

Чіфдоми відомі у багатьох етнографічних народів світу: в Африці у ашанти, банту, баганда, волоф, зулу, свазі, тсвана, в Беніні, в Азії, у качинів Бірми, у багатьох номадів Євразії (пуштунів Афганістану, бедуїнів Північної Африки, казахів, киргизів, монголів), в Океанії – на Фіджі, Таїті, Тонга, Гаваях, у північноамериканських індіанців північно-західного узбережжя, на Гаїті, Пуерто-Ріко, у Чіба в Андах, інків в Перу і т. д. [3].

В заключенні хотілось би сказати, що чіфдом можна сприймати, як проміжний етап розвитку суспільства, який передував історичному стрибку і привів до створення сучасних понять держави і права. Саме в цей період починають формуватися основи держави, а саме: апарат управління, органи управління, ієрархізація влади та суспільства, публічний характер влади. На цих засадах зараз існує більшість держав.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Д. М. Вождество [Електронний ресурс] / Д. М. Бондаренко, А.В. Коротаев // Народы и религии мира. Энциклопедия.. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: <http://ponjatija.ru/node/1134>.
2. Кашанина Т. В. Вождество как предгосударственная форма власти / Т. В. Кашанина // Происхождение государства и права : учеб. пособие / Т. В. Кашанина. – Москва: Высшее образование, 2008. – С. 28–34. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://knigi.link/gosudarstva-prava-teoriya/vojestvo-kak-predgosudarstvennaya-forma-26542.html>
3. Крадин Н. Н. Политическая антропология: Учебное пособие / Николай Николаевич Крадин. – Москва: Логос, 2004. – 270 с.
4. Пашута О. Вождество – Это что? Понятие и значение [Електронний ресурс] / Ольга Пашута. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://fb.ru/article/350528/vojestvo---eto-chto-ponyatie-i-znachenie>.

Ключові слова: чіфдом, вождество, протодержава, вождь, держава і право.

Науковий керівник: к.ю.н., асистент Дзевелюк М. В.